

PRÍLOHA
k uzneseniu Výboru pre rodovú rovnosť

prijatému formou zásadného stanoviska

dňa 21. mája 2013

N á v r h y

Výboru pre rodovú rovnosť

k vypracovaniu

Celoštátnej stratégie ochrany a podpory ľudských práv v Slovenskej republike

Návrhy pripravila Pracovná skupina pre tvorbu stratégií v oblasti rodovej rovnosti

Predkladaný materiál je prílohou k zásadnému stanovisku Výboru pre rodovú rovnosť k vypracovaniu Celoštátnej stratégie ochrany a podpory ľudských práv v Slovenskej republike (ďalej len „Stratégia“), ktorá následne podrobnejšie rozpracuje tézy v ňom uvádzané. V tomto štádiu je preto účelom predkladaného materiálu identifikovať tie ľudskoprávne aspekty či oblasti, ktoré Výbor pre rodovú rovnosť považuje za kľúčové a ktoré by Stratégia mala inherentne obsahovať.

Vláda SR je primárne zodpovedná za plnú realizáciu ľudských práv žien a mala by ich zabezpečiť nielen de jure, ale aj de facto. Napriek tomu žiadna z doterajších vlád nenaštartovala komplexný proces smerujúci k ich efektívnej ochrane a všeobecnej podpore. Je teda nevyhnutné, aby vláda SR a ďalšie verejné inštitúcie začali plniť svoje záväzky v oblasti ľudských práv žien a rodovej rovnosti. Práve preto tieto záväzky musia byť v Stratégii na ochranu a podporu ľudských práv obsiahnuté prierezovo a je potrebné, aby boli jednou z priorit už pri príprave koncepcie Stratégie.

Z uvedených dôvodov predkladáme nasledujúce koncepčné i jednotlivé konkrétne návrhy k vypracovaniu Celoštátnej stratégie ochrany a podpory ľudských práv v Slovenskej republike:

A) KONCEPČNÉ NÁVRHY

Navrhujeme vypracovať koncepciu Stratégie v zmysle nižšie uvedených návrhov, ktoré majú zásadný charakter:

- V Stratégii je nevyhnutné dôsledne uplatniť prierezový prístup k ľudským právam žien¹, ktorý bude prítomný v procesoch, v obsahu i v nastavení inštitúcií ochrany a podpory ľudských práv. Je potrebné, aby sa táto optika uplatňovala rovnako v procese implementácie, vo výsledkoch (i dopadoch), ku ktorým chceme navrhovanou stratégiou dospieť, .
- V úvode Stratégie je potrebné zadefinovať pojmy „ľudské práva žien“, „rodová rovnosť“ a „uplatňovaním rodového hľadiska“.

¹ V Stratégii musí byť venovaný ľudským právam žien primeraný priestor a váha. Ženy nemôžu byť uvádzané len ako jedna z cieľových skupín, na ktorú sa stratégia bude zameriavať, pretože problematika rodovej rovnosti je prierezová. Pojem „rodová rovnosť“ musí byť podobne ako iné kľúčové pojmy primerane vysvetlený hneď v úvodnej časti Stratégie.

- Do Stratégie je nevyhnutné inkorporovať medzinárodné záväzky SR a odporúčania relevantných medzinárodných inštitúcií v oblasti rodovej rovnosti, minimálne však odporúčania zo Záverečných zistení Výboru pre odstránenie diskriminácie žien z 18. júla 2008² viažuce sa na (ne)napĺňanie záväzkov SR vyplývajúcich z Dohovoru OSN o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (CEDAW) a pripomínajúce zmluvnému štátu (t. j. SR) jeho povinnosť systematicky a nepretržite implementovať všetky ustanovenia Dohovoru (najadekvátnejšie by bolo včleniť tieto odporúčania a povinnosti z nich vyplývajúce rovno do návrhu štruktúry stratégie)
- V Stratégii je treba jasne stanoviť priority v oblasti ľudských práv žien a rodovej rovnosti.³ (Pripraviť ich v súčinnosti s Výborom pre rodovú rovnosť).
- Systematicky uplatňovať – a prostredníctvom Stratégie presadzovať - používanie rodovo korektného jazyka. O. i. to znamená dôsledne ho používať i vo všetkých strategických ľudskoprávných dokumentoch, teda i v Stratégii samotnej.
- Navrhujeme vymedziť relevantné časti Stratégie aj vo vzťahu k niektorým špecifickým skupinám ohrozeným porušovaním ľudských práv (napr. deti, ľudia so zdravotným znevýhodnením, seniori a seniorky, Rómovia a Rómky, LGBT osoby a pod.), pričom u každej z cieľových skupín je potrebné zároveň akcentovať rodové hľadisko.
- Pri tvorbe Stratégie bude potrebné najskôr ujasniť a definovať pojmy, resp. terminológiu a následne vychádzať z aktuálneho stavu uplatňovania ľudských práv žien v SR.⁴

B) NÁVRH PRIORÍT PRI OCHRANE, PODPORE A REALIZÁCIÍ ĽUDSKÝCH PRÁV ŽIEN A UPLATŇOVANÍ RODOVEJ ROVNOSTI – PRÍKLADY⁵

Navrhujeme v Stratégii uplatniť nižšie uvedené priority, ktoré však (vo vzťahu k pripravovanej Stratégii) nepovažujeme za vyčerpávajúce a predpokladáme, že budú ďalej konzultované s Výborom pre rodovú rovnosť. V tejto súvislosti navrhujeme vypracovať komplexný prehľad priorít ako osobitnú súčasť stratégie, a to v intenzívnej spolupráci so zainteresovanými MVO a akademickou obcou.

Nasledujúce návrhy majú zásadný charakter:

B.1 INŠTITUCIONÁLNE ZABEZPEČENIE RODOVEJ ROVNOSTI

² Záverečné zistenia CEDAW/C/SVK/CO/4, pričom výbor sa vyjadril, že „problémy a odporúčania identifikované v týchto záverečných zisteniach vyžadujú od zmluvného štátu prioritnú pozornosť od súčasnosti do predloženia nasledujúcej periodickej správy. Výbor následne vyzýva zmluvný štát, aby sa pri implementácii sústredil na tieto oblasti a informoval o svojich krokoch a dosiahnutých výsledkoch v nasledujúcej periodickej správe. Výbor vyzýva zmluvný štát, aby predložil tieto záverečné zistenia všetkým relevantným ministerstvám, parlamentu a súdnictvu s cieľom zabezpečiť ich plnú implementáciu.“

³ Pozri časť B) – Návrh priorít.

⁴ V prvej fáze bude potrebné zaviesť opatrenia, ako sú napr. špecifické programy pre ženy, dočasné vyrovnávacie opatrenia a pod; až potom môže nasledovať fáza uplatňovania rodovej rovnosti (gender mainstreaming).

⁵ Návrh priorít predkladáme v podobe, ako boli prerokované na stretnutí pracovnej skupiny počas pracovného seminára zástupkýň a zástupcov verejnej správy a MVO v dňoch 23. - 24. 11. 2009 v rámci tvorby návrhu Národného akčného plánu rodovej rovnosti.

- posilniť inštitucionálne zabezpečenie rodovej rovnosti na úrovni exekutívy, ako aj na úrovni NRSR
- zabezpečiť fungovanie verejných inštitúcií na ochranu ľudských práv (v súčasnosti najmä SNSLP, verejný ochranca práv, Centrum právnej pomoci) aj z hľadiska požiadaviek a potrieb rodovej rovnosti
- vytvoriť interné predpisy a organizačné poriadky verejných inštitúcií reflektujúce požiadavky ľudských práv žien a rodovej rovnosti
- (nezávisle) monitorovať a kontrolovať dodržiavanie organizačných a interných predpisov
- zabezpečiť rodovo spravodlivé prerozdelenie verejných zdrojov – gender budgeting

B.2 OBLASŤ VZDELÁVANIA

- zvýšiť rodovú citlivosť vo vzdelávaní (rodové scitlivovanie, vzdelávanie v oblasti ľudských práv žien)
- zvýšiť potenciál a rozvíjať spôsobilosti na tvorbu a realizáciu verejných politík

B.3 ÚLOHY TÝKAJÚCE SA MVO

- posilniť udržateľnosť a nezávislosť MVO: analyzovať nastavenie legislatívy a politík v SR vo vzťahu k MVO, zistiť a porovnať formy financovania a udržateľnosti MVO v zahraničí, analyzovať ich dopady (i rodové)
- zmeniť legislatívu a verejné politiky v oblasti udržateľnosti a nezávislosti ženských MVO a MVO presadzujúcich rodovú rovnosť a realizáciu ľudských práv žien

B.4 OBLASŤ OCHRANY PRÁV

- zvýšiť kvalitu rozhodovania súdov vo veciach týkajúcich sa rodovej rovnosti a ľudských práv žien a rovnako vo veciach súvisiacich s porušovaním zásady rovnakého zaobchádzania podľa antidiskriminačného zákona a
- zefektívniť súdne konania s dopadmi na práva žien a detí (napríklad špecializáciou súdov a sudcov a sudkýň)

B.5 OBLASŤ HOSPODÁRSKYCH A SOCIÁLNYCH PRÁV A OSOBNÉJ AUTONÓMIE ŽIEN

- posilniť koncept rodovej rovnosti z pohľadu rovnocenného garantovania osobných a majetkových práv bez ohľadu na sexuálnu orientáciu či oficiálny rodinný status
- zefektívniť uplatňovanie antidiskriminačného zákona z pohľadu požiadaviek rodovej rovnosti; zvýšiť potenciál na uplatňovanie konceptu materiálnej rovnosti žien a mužov na individuálnej úrovni i v štruktúrach spoločnosti

- zefektívniť výkon kontroly dodržiavania zásady rovnakého zaobchádzania v oblasti zamestnania a povolania inšpektorátmi práce; prispieť k efektívnejšej transpozícii a implementácii antidiskriminačných smerníc ES (s dôrazom na tzv. rodové smernice – smernica č. 2006/54/ES a smernica č. 2004/113/ES)
- znížiť rodovú priepasť v odmeňovaní žien a mužov
- posilniť autonómiu žien z pohľadu ich ekonomickej nezávislosti, zviditeľniť hodnotu práce vykonávanej (prevažne) ženami v oblasti starostlivosti o blízke osoby a uznať ju ako spoločenskú, reálne vyčísliteľnú hodnotu; odstrániť rodovo diskriminačné prvky z legislatívy sociálneho zabezpečenia
- zabezpečiť spravodlivejšiu deľbu neplatennej práce medzi ženami a mužmi; prispieť k eliminácii diskriminačných prvkov zakotvených v práve sociálneho zabezpečenia, resp. čiastočne aj v pracovnom práve (legislatívne zakotviť ako samostatný nárok mužov, uplatniteľný paralelne s nárokmi žien v kontexte materského voľna („materskej dovolenky“) a krytý dávkami sociálneho poistenia)
- posilniť autonómiu žien z pohľadu ich verejne prezentovanej identity; posilniť rodovú rovnosť z pohľadu konštruovania rodovej identity osôb prostredníctvom (krstných) mien
- posilniť autonómiu žien eliminovaním priestoru pre nenávistné a degradujúce prejavy voči ženám v najširšom slova zmysle
- posilniť osobnú autonómiu žien v oblasti uplatňovania práv sexuálneho a reprodukčného zdravia z pohľadu potreby posilnenia práva žien na včasnú, bezpečnú a dostupnú interrupciu a z pohľadu potreby zabezpečiť uhrádzanie antikoncepcie z verejného zdravotného poistenia (zákon o umelom prerušení tehotenstva, zákon o zdravotnej starostlivosti, zákon o rozsahu zdravotnej starostlivosti uhrádzanej na základe verejného zdravotného poistenia a o úhradách za služby súvisiace s poskytovaním zdravotnej starostlivosti)

C) JEDNOTLIVÉ KONKRÉTNE NÁVRHY

Navrhujeme pri tvorbe Stratégie zapracovať nižšie uvedené návrhy: ⁶

1. V Stratégii musia byť riešené závažné problémy, ktoré stále pretrvávajú pri presadzovaní prierezových a zložitejších úloh v oblasti ľudskoprávných politík. Medzi ne patrí napr. realizácia udržateľnej stratégie pre inklúziu Rómov, snahy o lepšie zvnútornenie ľudskoprávných princípov v činnosti verejnoprávných orgánov, posilňovanie vymáhateľnosti práva a odstraňovania prierahov v súdnom konaní, vytváranie priestoru pre aktívnu participáciu občianskej spoločnosti pri tvorbe verejných politík, rozpor medzi legislatívou a praxou v oblasti uplatňovania princípu rovnosti žien a mužov, nedostatočné výsledky v oblasti prevencie a eliminácie násillia páchaného na ženách, právne a praktické otázky spojené s konceptom občianstva SR,

⁶ Jednotlivé konkrétne návrhy vychádzajú z vyššie uvedených koncepčných návrhov a priorít (uvedených v časti A) a B).

národné, „národno-štátne“ a menšinové záujmy spojené s multikultúrnymi hodnotami a pod.).

2. V úvodnej štúdii v rámci Stratégie je potrebné definovať základné pojmy a koncepty, a podrobne popísať právny stav. Nevyhnutná je aj celková analýza pokroku v implementácii medzinárodných a vnútroštátnych záväzkov, resp. rozdielnosti v interpretácii niektorých základných pojmov, konceptov, či záväzkov. Kľúčové v Stratégii bude definovanie základných strategických zámerov ľudskoprávnej politiky štátu v nadväznosti na iné celoštátne strategické dokumenty: národnej stratégie trvalo udržateľného rozvoja, stratégie rozvoja spoločnosti, hospodárskej stratégie, stratégie sociálnej kohézie a inklúzie, stratégie demografického rozvoja, stratégie rozvoja školstva, stratégie rodovej rovnosti, stratégie prevencie a eliminácie násillia páchaného na ženách, koncepcia migračnej politiky atď.
3. Stratégia musí obsahovať – minimálne však predpokladať vytvorenie Akčného plánu pre jednotlivé oblasti ľudských práv (občianske a politické práva; hospodárske, sociálne a kultúrne práva; nezávislé inštitúcie; monitorovanie, koordinácia, participácia;) a pre niektoré kľúčové cieľové skupiny (ženy; deti; ľudia so zdravotným postihnutím; ľudia z rómskych komúnit; národnostné menšiny; seniori a seniorky; migranti/ky a cudzinci/ky; LGBT osoby).“
4. Plán výchovy a vzdelávania v oblasti ľudských práv, ktorý musí byť jednou z hlavných súčastí Stratégie musí zahŕňať a zároveň popisovať aj systém a potrebu prepojenia vzdelávania medzi jednotlivými subjektami v oblasti ľudských práv, aby sa zachovala prierezovosť Stratégie v tejto oblasti, t. j. aj definovanie možností spolupráce medzi vzdelávacími a inými inštitúciami v oblasti ľudských práv.⁷

Návrhy v oblasti vzdelávania kľúčové pre úspech Stratégie:

- vypracovať koncepciu vzdelávania v oblasti ľudských práv vo vzťahu ku všetkým stupňom vzdelávania (základné, stredné, vysoké školy) a všetkým formám (predškolská výchova, celoživotné vzdelávanie, neformálne vzdelávanie a pod.) so zreteľom na metodológiu vzdelávania (aj v komparatívnom pohľade⁸)
- prehodnotiť doterajší systém a vypracovať nový systém – i podmienky – získavania / udeľovania akreditácií a akreditovaného vzdelávania všeobecne a zvlášť v oblasti ľudských práv, keďže súčasný stav nemožno považovať za vyhovujúci, transparentný a nediskriminačný

⁷ Je dôležité, aby stratégia, resp. Plán výchovy a vzdelávania v oblasti ľudských práv stanovoval potrebu prepojiť inštitúcie, ktoré sa zaoberajú problematikou ľudských práv (napr. vysoké a stredné školy, ale aj vysoké školy a verejná správa, verejná správa a MVO a pod.) a aby táto potreba i formy spolupráce boli jasne zadefinované.

⁸ Pokiaľ ide o vysoké školy, vzdelávanie a výchova v oblasti ľudských práv by sa nemala týkať len škôl so zameraním na právne vedy, čiže nemá ísť len o právnické fakulty. Vzdelávanie a výchovu v oblasti ľudských práv je potrebné podchytiť interdisciplinárne a prierezovo na všetkých typoch vysokých škôl v súlade s Deklaráciou OSN o vzdelávaní v oblasti ľudských práv z roku 2011. V súvislosti s právnickými fakultami a právnickými profesiami je však potrebné nastaviť čiastkové vzdelávanie aj v súlade s Odporúčaním (2004)4 Výboru ministrov členským štátom o Európskom dohovore o ľudských právach v univerzitnom vzdelávaní a profesionálnom školení z roku 2004.

- prehodnotiť súčasný systém pridelovania finančných prostriedkov na vzdelávanie (vrátane financovania z fondov EÚ), vytvoriť nový transparentnejší a efektívnejší systém, pokiaľ ide o dosahovanie výsledkov v ľudskoprávnom vzdelávaní, a to vytvorením konkurenčného prostredia a zrovnoprávnením postavenia inštitúcií a organizácií, ktoré poskytujú alebo majú záujem poskytovať vzdelávanie v oblasti ľudských práv⁹
- osobitne vyhodnotiť stav rodovo citlivého vzdelávania, resp. vzdelávania zameraného na ľudské práva žien a na rodovú rovnosť a prierezovo doplniť návrh stratégie na základe analýzy a reflexie získaných poznatkov

⁹ S tým súvisí aj prehodnotenie efektívnosti použitia u pridelených, resp. zazmluvnených prostriedkov na ľudskoprávne vzdelávanie, najmä z fondov EÚ (napr. ESF), ale aj iných verejných zdrojov, teda aj štátneho rozpočtu.